

Andrzej Narloch

DOI: 10.31648/apr.4658

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5225-289X>

andrzej.narloch@amu.edu.pl

Życie człowieka w semiotyce koloru na przykładzie języka polskiego i rosyjskiego (część II)

Niniejszy artykuł stanowi kontynuację badań dotyczących związków kategorii czasu i koloru. Część pierwsza, opublikowana w „Acta Polono-Ruthenica” nr XXIII/3 [Narloch 2018, 89–98], została poświęcona analizie okresu narodzin, dzieciństwa i dorastania przez pryzmat koloru. W pierwszej publikacji zaprezentowano główne założenia dotyczące wzajemnych relacji obu kategorii, dlatego w niniejszym opracowaniu skupię się na omówieniu kolejnych stadiów życia, tj. etapu dorosłości, starości i śmierci.

Zacznijmy od etapu dorosłości człowieka i sposobów jego konceptualizacji z perspektywy określeń kolorystycznych. Okres dojrzałości w świadomości ludzkiej wiąże się z reguły z różnego rodzaju stabilizacją. Dlatego czas ten może wywoływać skojarzenia z pewną monotonią. Egzystencja dorosłej jednostki nierzadko oscyluje wokół kolorów mniej jaskrawych i intensywnych w porównaniu z wcześniejszymi stadiami, dlatego czas ten może być postrzegany w pewnym sensie jako nieciekawym, wyblakłym, w metaforycznym ujęciu – pozbawiony barw. W tym okresie człowiek i jego działalność wpisywana jest często w pewną większą zbiorowość, prowadząc jednostkę do jednego z wielu elementów zunifikowanych z pozostałą częścią społeczeństwa. Do takiej unifikacji najczęściej wykorzystuje się niewyróżniającą się barwę, jaką jest *szarość*. Kolokacje typu *szary dzień*, *szara codzienność* stosowane są najczęściej w opisie ludzi dorosłych. Z punktu widzenia psychologii koloru *szary* uznawany jest za kolor nieprzyciągający uwagi, nudny, wręcz brzydki. Jak bardzo *szarość* wpisuje się w ów okres w polskim obszarze kulturowym, świadczą słowa piosenki zespołu Tilt pt. *Szare koszmary* :

W szarych domach szarzy ludzie
Szare komórki toną w szarej obłudzie
Szare myśli, szare twarze, szara rasa, szara masa
Monotonne, szare życie, beznadziejna szara prasa.

Szary to kolor bezpieczny, niewyróżniający się, czyli w odniesieniu do ludzi kreujący stateczność, której nierzadko towarzyszą apatia, obojętność i znużenie. Z tego względu pozycja *szarego* jest poniekąd nie do końca wyraźna i określona, gdyż wśród barw achromatycznych zajmuje pośrednie miejsce między *bielą* i *czernią*. *Biel* i *czerni* metaforyzowane są jako początek (*białe szaty niemowlęcia*) i koniec (*czarna śmierć*), stoją na dwóch przeciwstawnych punktach osi życia, natomiast *szarość* ze względu na brak zdecydowanego przypisania do któregoś z tych dwóch kolorów podkreśla pewną „pośredniość” oscylującą metaforycznie w granicach stadium dojrzałości człowieka. Z aksjologicznego punktu widzenia *szarość* nie jest pozytywna jak *biel*, w większym stopniu nawiązuje jednak do negatywnej *czerni*, konotując często egzystencję, wegetację, tworząc opozycję metafor: *szare życie – kolorowe życie*. Przymiotnikiem *szary* określa się przede wszystkim osoby dorosłe. Nie określa się w ten sposób na przykład dzieci ani młodzieży (por. *szara młodzież, *szare dzieci). Kolor *szary* konceptualizuje temporalną stronę, jak już wspomniałem, przez pryzmat pewnej zbiorowości wyrażanej w języku, a zwłaszcza poprzez kolokacje: *szara masa*, *szary tłum*.

Porównując języki polski i rosyjski, zauważymy, że w rosyjskim przymiotnik *серый* ma inne znaczenie w odniesieniu do charakterystyki człowieka. Określenie *серый человек* oznacza człowieka niekulturalnego, niewykształconego, por. ‘Необразованный, малокультурный’ [БТСРЯ, 1080]. Kolokacja ta ma zatem inne znaczenie. W języku rosyjskim nie odnotowujemy tak silnego przywiązania tego koloru do okresu dorosłości jak w polskim, gdyż może on odnosić się również do dzieci – *серые дети* [БТСРЯ, 1080]. Niemniej przymiotnik *серый* w języku rosyjskim wykazuje związki znaczeniowe z pojęciami nudy i zubożenia, co znajduje swoje odbicie w połączeniach tego przymiotnika z rzeczownikami *будни*, *существование*, *жизнь*, odnoszonymi do opisu życia dorosłych. Jednak polski przymiotnik *szary* w większym stopniu wchodzi w relacje temporalne niż jego rosyjski ekwiwalent. Dorosłość na tle innych prezentowanych okresów wydaje się jednak najslabiej konceptualizowana przez kolory.

A zatem przejdźmy do kolejnego stadium – starości. Jest to w życiu człowieka okres szczególny, gdyż jako schyłkowy etap cechuje się mniejszą aktywnością psychofizyczną i społeczną jednostki. A zatem czy istnieją jakiegokolwiek leksykalne wykładniki barw konotujące ten okres? Należy zaznaczyć, że ów czas jest mocno powiązany jest ze zmianami somatycznymi człowieka. Mamy na myśli przede wszystkim wygląd zewnętrzny i wynikające z tego zmiany zabarwienia skóry czy włosów. Jednym z najbardziej wyrazistych wykładników tego etapu życia staje się kolor włosów, któremu najczęściej towarzyszy siwienie. Jak wiadomo, proces siwienia związany jest z mniejszym wydzielaniem melaniny przez organizm.

W języku wyrażają to leksemy *siwy* i *седой*¹. Przymiotniki te mają ograniczoną łączliwość obejmującą swoim zakresem właśnie włosy (jak również umaszczenie, upierzenie). Zgodnie z danymi leksykograficznymi, *седой* – to ‘Белый впоследствии потери окраски (о волосах). Седая борода. С. Старик. До седых волос дожить (состариться: разг.)’ [ТСРЯ, 708]. Definicja słownikowa wskazuje, że przymiotnik ten ma wyraźnie wyeksponowaną konotację temporalną, szczególnie wykazaną w egzemplifikacjach.

Przymiotniki *siwy* i *седой* ze względu na swoje znaczenie wchodzą w zakres znaczeniowy pola *biały* i *белый*, które to pełnią w obu kulturach wiele funkcji. Są one z jednej strony synonimem niewinności, czystości, przez co nawiązują w swoich konotacjach do okresu narodzin, wczesnego dzieciństwa, z drugiej zaś zajmują pozycję na przeciwległej osi. Na poziomie opozycji młodość – starość *biały/белый* tworzą wewnętrzną polaryzację, scalając dwa przeciwstawne okresy – początek i koniec. W takim wypadku *biel* zatacza krąg życia, jest początkiem i końcem zarazem. W językowych opisach wyglądu człowieka już samo pojawienie się pierwszych siwych włosów wskazuje na etap przejścia, od okresu aktywności życiowej (dorobłości) do kolejnego, jeśli nie starości, to przynajmniej zwiastującego jej nadejście. Porównajmy fragment piosenki Mieczysława Fogga *Pierwszy siwy włos*:

Spostrzegłem dzisiaj **pierwszy siwy włos** na twojej skroni
I widzisz, miła, przed wzruszeniem trudno się obronić.
Mam przecież w oczach dzień, gdy pierwszy raz ujrzałem ciebie.

Powyższy przykład pokazuje, że biały kolor niesie ze sobą oznakę fazy przejścia do kolejnego etapu, czyli jest wykładnikiem początku starości i tak właśnie w kulturze polskiej rozumiane jest pojawienie się takiego odcienia włosów. Język rosyjski nie wykazuje różnic w tym zakresie, w którym odnajdujemy również tego typu określenie – *первые седые волосы*, por. *Пришло раскаянье, засеребрились первые седые волосы, и я нашел в себе силу сказать: все!; Рано или поздно в жизни каждого человека наступает момент, когда в его шевелюру вкрадываются первые седые волосы.*

Jak bardzo do koloru *siwy/седой* (i ich odcieni) przylgnął komponent ‘starości’ świadczą komentarze polskich i rosyjskich internautów na portalach internetowych o modzie: ***Siwe włosy*** kojarzą się (sic!) ze starością, czyli z brakiem barwnika we

¹ Przymiotnik *седой* posiada etymologicznie bliskie mu określenie w języku staropolskim – *szady* [SEJP, 538–539], które to cechuje wspólna etymologia ze słowem *sędziwy* ‘bardzo stary, świadczący o długim życiu’, co potwierdza silne związki niektórych przymiotników koloru z konotacjami temporalnymi.

włosach. Robienie sobie **siwych włosów**, to robienie się (sic!) na staruszkę. Nie ma w tym nic pięknego; За многие столетия у человечества выработалась стойкая ассоциация **седых волос** со старостью; Большинство людей появление первых **седых волос** воспринимают как неминуемое приближение старости. Z wypowiedzi wynika, że w świadomości użytkowników języka siwe włosy silnie konotują okres starości. Wydaje się, że skojarzenia te mają uniwersalny charakter, niezależnie od kultury.

Przyjrzyjmy się teraz przymiotnikom *srebrny* i *серебрянный* w odniesieniu do koloru włosów. O ile przymiotniki *siwy* i *седой* nie zawsze wartościują obiekt pozytywnie, o tyle przymiotniki *srebrny* i *серебрянный*, charakteryzując kolor włosów, niosą ze sobą dodatni ładunek emocjonalny. Przytoczę przykłady: *Dziadek to ktoś, kto ma srebrne włosy i złote serce* [NKJP]; *W pewnym mieście, na pewnym osiedlu, powstał pewien klub. Powołali go do życia „srebrnowłosi”;* *Klub srebrnego włosa* (nazwa programu telewizyjnego); *Klub Seniora „Srebrny Włos” powstał 13 maja 1974 roku przy ówczesnym Powiatowym Domu Kultury* [NKJP]; *Кожемякин не спал по ночам, от бессонницы болела голова, на висках у него явились серебряные волосы* [НКРЯ]; *К Софье Петровне вдруг подошла маленькая опрятная старушка с палочкой. Из-под котиковой, низко надвинутой шапки сверкали серебряные волосы* [НКРЯ]; *Старушка поклонилась мне, не вставая со стула и рассматривая меня в очки (...)* **Серебряные волосы** *вились из-под чепчика* [НКРЯ]. Należy zaznaczyć, że leksemy te, obok znaczenia starości, przywołują również konotacje takich cech jak: doświadczenie, mądrość życiową, spokój, ciepło. Na gruncie obu języków spotyka się również substatywne frazy *srebro włosów / серебро волос*, które nacechowane są stylistycznie. Obchodzone od niedawna w Rosji 1 października święto osób starszych (День пожилого человека) jest okazją do organizacji spotkań (wieczorków) w domach kultury przy akompaniamencie muzyki, czytaniu wierszy, rozmowach. Spotkania tego typu często organizowane są pod hasłem *Серебро волос и золото сердца*. Rosyjski słownik w hasle poświęconym rzeczownikowi *серебро* wskazuje na znaczenie odnoszące się do koloru włosów, por. „Трад.-поэт. О предметах или явлениях природы (обычно инее, свете луны, седине и т.п.)” [БТСРЯ, 1178]. Por. przykłady: *Пряди волос уже тронуты серебром* [НКРЯ]; **Srebrnem włosy kryją skronie, sieć pajęczyn rzeźbi lico, drżą niepewne, starcze dłonie, wolno stąpa w szarą nicość** [NKJP].

A teraz przejdźmy do ostatniego z omawianych okresów – etapu śmierci. Obraz śmierci profilowany jest przez leksykę kolorystyczną przeważnie pod wpływem czynników kulturowych. Symbole i wyobrażenia kulturowe od najdawniejszych czasów kształtowały życie i obraz człowieka, wpływały na jego zachowanie,

system wartości, idee, mity itd. Śmierć w ujęciu fizycznym to statyka, bezruch, a w poezji wyraźnie przejawia się w okresie symbolizmu, gdzie obiekty takie jak: śnieg, cień, mgła, księżyc, kwiaty, łabędź, anioł itd. występują w kontekstach snu, umierania, nocy, chłodu, czyli ogółem śmierci [Злыднева 2002, 424–431]. Ale biel w rosyjskiej tradycji folklorystycznej to również symbol początku nawiązujący do mleka, jajka, symboli płodności [Раденкович 1989, 122–148].

Jednak już średniowieczne wyobrażenia chrześcijańskie wiązały śmierć z najciemniejszym kolorem – czernią. Mimo iż w kulturze europejskiej (i nie tylko) kolor *czarny* ma bogatą symbolikę, to w powszechnym rozumieniu odbierany jest jako barwa symbolizująca wartości negatywne w opozycji do wartości pozytywnych widzianych przez pryzmat bieli i światła. Czerni to barwa smutku i żałoby. Związki czerni ze śmiercią, będące odbiciem wierzeń i zabobonów, są bardzo wyraźne w obu językach. W utartych zwrotach i wyrażeniach wszystko co czarne posiada ujemny znak wartości, por. *czarny kot*, *czarna owca*, *czarne myśli*, *чёрная кошка*, *чёрный ворон*, *чёрные мысли* itd. Dlatego do leksykalnych wykładników barw konotujących ten etap należą w pierwszej kolejności przymiotniki *czarny*, *чёрный* i ich synonimy. Zmarłego człowieka przyodziewa się w czarną odzież symbolizującą śmierć. Z okresem żałoby również związany jest ten kolor. Oprócz tego *noc* – jako prototyp koloru czarnego – nawiązuje w swoich konotacjach do śmierci w opozycji do *dnia*, tworząc modele metaforyczne: *światło* – *życie*, *noc* (*ciemność*) – *śmierć*.

Kojarzenie nocy (czerni) ze śmiercią ma swoje uzasadnienie, jakim jest brak światła. To właśnie w nocy ożywają mityczne postacie należące do świata zmarłych (duchy, zjawy itd.). Wśród synonimów przymiotnika *czarny* bezpośrednio do śmierci nawiązuje w języku polskim przymiotnik *kirowy*, który oznacza: ‘taki, który ma kolor czarny; żałobny, pogrzebowy’ [PSWP, XVI, 180]. W języku rosyjskim nie występuje odpowiedni ekwiwalent leksykalny.

Do etapu śmierci (lub zbliżającej się śmierci) może nawiązywać barwa skóry człowieka, co jest bezpośrednio związane z odbiciem aktywności procesów życiowych i idącymi za nimi zmianami zabarwienia. Kolor skóry zdrowego człowieka to kolor *cielisty*, *rumiany*, *różowy*, *czzerwony*, o czym już wspominałem w poprzednim artykule [Narloch 2018, 89–98]. Natomiast powstaje pytanie, czy równie stereotypowe zabarwienie posiada skóra nieżyjącego człowieka?

Należy zaznaczyć, że kolor skóry często opisuje końcowy etap życia. Doświadczenie ludzkie w tej kwestii jest dość niejednoznaczne i przypisuje kolorze skóry różne odcienie, najczęściej z zakresu odcieni żółtego, zielonego i niebieskiego. Ich leksykalnymi wykładnikami stają się najczęściej przymiotniki: *żółty/жёлтый*, *zielony/зеленый*, *sin*y, *сизый*, *синий*. Należy odnotować, że przymiotniki te obejmują również nieco szerszy zakres znaczeń, gdyż ewokują też wszelkiego

typu stany chorobowe, których naturalną konsekwencją może stać się śmierć. Por. przykłady z użyciem przymiotników *żółty* i *жёлтый*: *Он так похудел, что обозначились скулы, а тонкий нос с горбинкой обтянут был желтой кожей покойника; При среднем росте, сухощавости, движения вялы, походка деланная, продолговатое лицо кажется изношенным, цвет кожи без жизни, с желтоватым отливом, выражение лица кажется застывшим; Pierwszego dnia, kiedy znajdowałem się u łóżka zmarłej (...), patrząc na tę tragiczną skroń, szukam machinalnie skali barw, jakie śmierć nałożyła na martwą twarz. Tony żółte, niebieskie, szare (...). Żywy trup, szkielet obleczony żółtą skórą. Każdy widoczny fragment ciała znaczą krwawe wybroczyny* [NKJP].

Niektóre przymiotniki, można stwierdzić, wręcz wyspecjalizowały się w oznaczaniu „koloru śmierci”. Jednym z nich jest w języku polskim *woskowy* i w rosyjskim *восковой*. W zdecydowanej większości wykorzystuje się je do opisu skóry martwego człowieka (jak i poważnie chorego), o czym świadczą poniższe przykłady: *И тут я вспоминаю прекрасные лица покойников, с опущенными веками цвета церковного воска* [НКРЯ]; *А еще, глядя на покойника в гробу, на его неподвижное восковое лицо с закрытыми глазами, на его большие, очень бледные руки, скрещенные на груди, она подумала, что это ведь лежит Павел (...); Na dwa, trzy dni przed śmiercią skóra zaczyna inaczej odbijać światło, szczególnie w ciągu dnia. Z miękkiej, sprężystej staje się **woskowa** i sztywna* [Kaczkowski, online]; *Oto najczęstsze objawy śmierci i agonii: (...) wyostrenie rysów twarzy, **woskowa cera**, brunatne zabarwienie skóry* [Gośliński, online].

Innymi przymiotnikami wskazującymi na semantykę śmierci są *trupii* i *мертвенный*. Rosyjski słownik notuje następujące znaczenie: *мертвенный* ‘Серовато-бледный, землистый (о цвете, свете)’ [БТСРЯ, 534]. Natomiast w języku polskim *trupii kolor* to ‘blady, żółtawy kolor, zimny blask’ [PSWP, XLIII, 241]. Przytoczę kilka przykładów: *И только сейчас, когда Августа повернула свое лицо к свету, Вера увидела глубоко запавшие глаза подруги, мертвенный цвет кожи, белые губы; Опыт жизни в гетто научил меня определять признаки близкой смерти: отеки под глазами, зеленовато-серый, мертвенный цвет кожи; Na sobie miał odświętną kapotę, w której go pochowano, patrzył prosto przed siebie, a jego skrzyżowane na piersiach ręce miały **woskowy trupi kolor*** [NKJP]; *Nie było sensu mieć jakichkolwiek złudzeń na ten temat. Łysa czaszka, **trupii kolor skóry**, ręce jak u kościotrupa, zimne, twarde* [NKJP]. Oprócz wymienionych przymiotników semantykę śmierci niesie ze sobą również przymiotnik *землистый*, por. *Появляется так называемое „лицо Гиппократа” (именно он описал видимые признаки лица умирающего): землистый цвет лица, пропадание блеска в глазах, западание глаз, опускание нижней челюсти*. Opis skóry

martwego człowieka z punktu widzenia ekspertyzy medycznej również określany jest jako *землистый* [Муженская 2015].

Na konotacje śmierci wskazuje także zakres pola znaczeniowego koloru zielonego (*zielony/зелёный*). Co ciekawe, barwa ta konotuje dwa przeciwstawne pojęcia. Przywołuje z jednej strony konotacje obejmujące pojęcia odradzającego się życia (*zielone pędy roślin, wiosenna zieleń*), z drugiej – śmierć. Por. *В ясном свете дня, на воздухе, среди живых цветов странным казалось зеленое лицо покойника, который как будто с важностью прислушивался к какой-то происходившей в нем неизъяснимой тайне; У того было белое с зеленоватым оттенком лицо трупа, обвисли, дряблые щеки, неровно поросшие желтой щетиной, в крупных серых морщинах (...); Ciało zmienia kolor. Najpierw robi się zielone, różniej fioletowe, a na końcu czarne*. W języku polskim rzadziej niż w rosyjskim wykorzystuje się kolor *zielony* do opisu skóry martwego człowieka. W kulturowym obrazie Polaków najbardziej jednak utrwalił się w tej funkcji przymiotnik *siny*. Porównajmy nazwy kolorów z pola znaczeniowego niebieskiego wykorzystywane w języku polskim i rosyjskim do wyrażania semantyki śmierci: *Dla postronnego człowieka, nieprzyzwyczajonego do trupów, procesów gnilnych, sinych plam opadowych, powstających wskutek spłynięcia krwi i przypominających ślady pobicia, widok wyłowionego ciała może być szokujący* [NKJP]; *Cale pole bitwy bylo uslane szczątkami koni (...) niezliczonymi stosami trupów wojowników o niebieskich ustach, lepkich twarzach i oczach rojących się od much* [NKJP]; *Spuchnięte języki sterczały spomiędzy wyszczerzonych zębów jak kamienie, a twarze martwych siniąły*. [NKJP]; *Szczęściem, że nim jeszcze chłopaka docucili, wywalili się z boru na drogę i powiedali, jak było, a może w pacierz sama już dojrzała przy ojcowym wozie Antka żywego: jako trup był siny, okrwawiony, zgoła nieprzytomny* [NKJP]; *Землекопы раскапывали ямы, обнажая залежи трупов, которые были сизо-серого цвета, слезались, утрамбовались и переплелись* [НКРЯ]; *В июле, в день объявления результатов битвы за Москву, когда на дверях факультета журналистики жалкая бумажка делила пушечное мясо списками на уцелевших и трупы (уцелевшие пили шампанское и весело плакали на маминых плечах, трупы синего цвета отходили, держа спину прямо и сжимая пыльные кулаки (...))* [НКРЯ]. Jak podkreśla Ewa Komorowska, w języku polskim stan śmierci i opis ciała osoby zmarłej oddawany jest przez *siność* [Komorowska 2010, 178]. Potwierdzają to również powyższe przykłady. Znacznie rzadziej odwołujemy się do przymiotnika *niebieski*. Różnica pomiędzy użyciem w obu językach danych koloratywów polega na tym, że w języku rosyjskim zastosowanie znajduje podstawowa nazwa barwy (*синий*), a w polskim jeden z odcieni (*siny*) barwy podstawowej o wspólnym z rosyjskim *синий* pniu słowiańskim **sińь*-.

Również *biel* wydaje się wkraczać w omawiany etap śmierci i stanowi swego rodzaju łącznik starości ze śmiercią. W przeciwieństwie do pełni życia, wyrażanego kolokacjami *kolorowe życie, życie pełne barw*, użycie achromatycznych określeń kolorystycznych, w tym *bieli*, ewokuje okres schyłkowy. Takie ujmowanie *bieli* wyraża także odbicie codziennego doświadczenia związanego z kolorami zimy, czyli dominacją barw achromatycznych, a zwłaszcza koloru białego. Zima też w ludzkim rozumowaniu postrzegana jest jako pora statycznego widzenia zachodzących w przyrodzie zjawisk, bezruchu i śmierci (przyrody). Oprócz tego *biel* powiązana jest ze śmiercią poprzez różnego rodzaju nadprzyrodzone zjawiska prezentowane w literaturze jako białe postacie, tj. *biała zjawa, biała postać, белый призрак, белое привидение* itd.

Inną możliwością przywoływania konotacji śmierci są określenia, wskazujące i na biały kolor, i na ilość światła. Na tym polu należy odnotować znaczącą aktywność konstrukcji komparatywnych w obu językach. Por. użycie przymiotników *blady, biały, бледный, белый* w następujących konstrukcjach: *blady jak śmierć, blady jak trup, бледный как смерть, бледный, как мертвец, белый, как привидение; белый, как призрак; белый, как смерть* [Komorowska 2010, 177; Narloch 2007, 142]. Taki obraz znajduje swoje odzwierciedlenie w ludzkim doświadczeniu – odpływ krwi z twarzy człowieka powoduje, że traci ona swój rumieniec, swój atrybut witalności, stając się bladą, białą, tj. pozbawioną życia. W ten sposób przymiotniki *blady* i *бледный* wpisują się w zaprezentowaną już powyżej opozycję: achromatyczny (martwy) – chromatyczny (żywy, pełny życia), tj. *blady/бледный – martwy* i *червоний/красный – pełny życia*. Przytoczę kilka przykładów: *Kiedy widzisz własne dziecko przykryte białym prześcieradłem, z bladą martwą twarzą – nic nie jest w stanie Cię pocieszyć* [NKJP]; *To tam znaleźli go koledzy kiedy skończyła się transmisja. Był trupio blady i martwy. Nic nie pomogło wezwane pogotowie (...)* [NKJP]; *Ojciec zmarł 25 października 1944 roku. Rano matka znalazła go martwego w pościeli. Jego przeraźliwie blada twarz była spokojna* [NKJP]; (...) *когда она увидела перед собой старую ветхую виселицу, в петле которой уже болтался бледный труп какого-то несчастного седовласого старика* [HKPЯ]; *Сам Ленин не произвёл особого впечатления. Просто труп с бледным лицом восковой куклы, одетый в хороший костюм* [HKPЯ].

Zaprezentowany materiał pozwala na wysunięcie ogólnych wniosków. Na każdym etapie życia człowieka odnajdujemy szereg barw, które są wyraźnie zakorzenione w kulturowym obrazie każdego narodu i niewątpliwie w dużym stopniu wynikają z codziennego doświadczenia. Jak wykazała analiza materiału, bliskość kulturowa ukształtowana przez czynniki, takie jak położenie geograficzne, słowiańska wspólnota kulturowo-językowa, wielowiekowe kontakty pomiędzy narodami,

wykreowała podobne wzorce ujmowania określonych zjawisk i procesów otaczającej rzeczywistości w relacji człowiek – czas – kolor. Odnajdujemy jednak nieznaczne różnice w postrzeganiu poszczególnych barw i ich związków z kategorią czasu, co potwierdzają konkretne przykłady funkcjonowania kolorów w obu językach.

Wykaz skrótów

- [БТСРЯ] – *Bol'soj tolkovyj slovar' russkogo âzyka*. 1997. Red. Kuznecov S.A. Sankt-Peterburg: Norint [Большой толковый словарь русского языка. 1997. Ред. Кузнецов С.А. Санкт-Петербург: Норинт].
- [ТСРЯ] – Ožegov Sergej Ivanovič, Švedova Nataliâ Ūl'evna. 1999. *Tolkovyj slovar' russkogo âzyka*. Moskva: Azbukovnik [Ожегов Сергей Иванович, Шведова Наталия Юльевна. 1999. Толковый словарь русского языка. Москва: Азбуковник].
- [PSWP] – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. 1994–2005. Red. Zgółkowa H. Poznań: Kurpisz.
- [SEJP] – Brückner Aleksander. 1998. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- [NKJP] – Narodowy Korpus Języka Polskiego. (online) <http://www.nkjp.pl/>
- [НКРЯ] – Nacional'nyj korpus russkogo âzyka. (online) <http://www.ruscorpora.ru/> [Национальный корпус русского языка. (online) <http://www.ruscorpora.ru/>].

Bibliografia

- Gośliński Jarosław. *Jakie są pierwsze objawy śmierci?* (online) <https://www.zwrotnikraka.pl/objawy-smierci-agonia/> (dostęp 2.07.2019).
- Kaczkowski Jan. *Jak umiera ciało?* (online) <https://www.deon.pl/inteligentne-zycie/z-bliska/cialo-jakich-malo/art,6,jak-umiera-cialo.html> (dostęp 2.07.2019).
- Komorowska Ewa. 2010. *Barwa w języku polskim i rosyjskim. Rozważania semantyczne*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Muženskaâ Natal'â. 2015. *Ėkspertiza v rossijskom zakonodatel'stve: rukovodstvo-spravočnik dlâ sledovatelâ, doznavatelâ, sud'i*. Moskva: Izdatel'stvo „RG-Press” [Муженская Наталья. 2015. Экспертиза в российском законодательстве: руководство-справочник для следователя, дознавателя, судьи. Москва: Издательство „РГ-Пресс”].
- Narloch Andrzej. 2007. *Sravnitel'nye konstrukcii s belyj i černyj v russkom âzyke (v sopostavlenii s pol'skim biały i czarny)*. „Acta Polono-Ruthenica” nr XII: 137–144 [Narloch Andrzej. 2007. Сравнительные конструкции с белый и черный в русском языке (в сопоставлении с польским бiały i czarny). „Acta Polono-Ruthenica” nr XII: 137–144].
- Narloch Andrzej. 2018. *Życie człowieka w semiotyce koloru w języku polskim i rosyjskim (część I)*. „Acta Polono-Ruthenica” nr XXIII/3: 89–98.
- Puzynina Jadwiga. 1992. *Język wartości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Radenkovič Lûbinko. 1989. *Simvolika cveta v slavânskikh zagovorah*. V: *Slavânskij i balkanskij fol'klor*. Moskva: Nauka: 122–148 [Раденкович Любинко. 1989. Символика цвета в славянских заговорах. В: Славянский и балканский фольклор. Москва: Наука: 122–148].
- Zlydneva Nataliâ Vital'evna. 2002. *Belyj cvet v russkoj kul'ture XX veka*. V: *Priznakovoe prostranstvo kul'tury*. Red. Tolstaâ S.M. Moskva: Indrik: 424–431 [Злыднева Наталия Витальевна. 2002. Белый цвет в русской культуре XX века. В: Признаковое пространство культуры. Ред. Толстая С.М. Москва: Индик: 424–431].

Summary

Human life in colour semiotics exemplified by Polish and Russian language (Part II)

In the contemporary linguistic research, the colour system occupies a special position. Today's culture space is supersaturated with colours, which are important semiotic components of human functioning and their relationships with other people. This paper attempts to describe colour semiotics from the point of view of the human development period. The author tries to determine whether colours can also determine the age frame of a person. First, the relationship between colours and time is analysed. The suggested description of the stages of life through the colour spectrum allows answering the question of how the respective stages of human life are determined by the colours assigned to them by the culture.

Key words: colour, time, metaphor, human ontogenesis, phraseologism